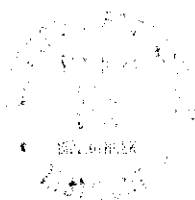

J.L. Teeuwen
M.J. Voskuilen

Mededeling 625

AGROTOERISME 1996/'97

November 1998

5.12.98 L27-625
10.12.98 B
2000

Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)

REFERAAT

AGROTOERISME 1996/'97

Teeuwen, J.L. en M.J. Voskuilen

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), 1998

Mededeling 625

ISBN 90-5242-462-4

24p., tab., fig., bijl.

Dit onderzoek gaat in op de economische betekenis van agrotourisme voor zowel het individuele bedrijf als de gehele agrarische sector. Aan de hand van uitkomsten van 18 agrarische bedrijven uit het Bedrijven-Informatienet van het LEI wordt ingegaan op de kosten en opbrengsten die samenhangen met de recreatieve neventak. Tevens wordt aangegeven welke rol de recreatie speelt binnen het totale bedrijf. Aan de hand van deze gegevens is de economische omvang van het agrotourisme voor Nederland als geheel geschat.

INHOUD

	Blz.
WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
1. INLEIDING	9
1.1 Achtergrond	9
1.2 Afbakening	9
1.3 Probleemstelling en doelstelling	9
1.4 Opzet van het onderzoek	10
1.5 Populatie	10
2. AGRARISCHE BEDRIJVEN MET RECREATIE	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Agrarische achtergrond	11
2.3 Recreatieve achtergrond	12
2.4 Arbeidsbezetting	12
2.5 Arbeidsuren en -verdeling	12
2.6 Conclusies	14
3. ECONOMISCHE BETEKENIS	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Investerings	15
3.3 Kosten	16
3.4 Bruto-opbrengst	17
3.5 Arbeidsopbrengst	18
3.6 Aandeel in gezinsinkomen	19
3.7 Nationaal economische betekenis agrotourisme	19
3.8 Conclusies	19
LITERATUUR	21
BIJLAGEN	
1. Kengetallen agrotourisme 1995 en 1996	24
2. Begrippenlijst	25
3. Schatting bruto-opbrengst en inkomen agrotourisme	26

WOORD VOORAF

Agrotoerisme staat al geruime tijd in de belangstelling. Over deze neventak op agrarische bedrijven is echter nog weinig bekend. Tegen deze achtergrond is het Landbouw-Economisch Instituut recent gestart met periodiek onderzoek naar de economische betekenis van agrotoerisme. Dit rapport is het resultaat van het tweede jaar van onderzoek naar bedrijven met een recreatieve neventak. Over de resultaten in het boekjaar 1995/'96 werd onlangs gerapporteerd in de LEI-publicatie 2.209; 'Agrotoerisme; Goed boeren of niet?'. In die publicatie wordt ook uitvoeriger ingegaan op een aantal aspecten van de bedrijven met agrotoerisme en hun ondernemers. De geactualiseerde resultaten over 1996/'97 geven onder meer inzicht in de kenmerken van agrarische bedrijven met recreatie, de economische betekenis voor het bedrijf en voor de agrotoeristische sector als geheel.

De directeur

Den Haag, november 1998

L.C. Zachariasse

SAMENVATTING

Doelstelling

Agrotoerisme komt als nevenactiviteit steeds meer voor op agrarische bedrijven. Over deze toeristisch-recreatieve tak is echter nog weinig bekend, met name op het economisch vlak. Doel van dit onderzoek is dan ook meer inzicht te geven in de economische betekenis van recreatie op agrarische bedrijven voor zowel het individuele bedrijf als de gehele agrarische sector.

Agrarische bedrijven met recreatie

In het Bedrijven-Informatienet van het LEI zaten in het boekjaar 1996/97 18 bedrijven met een recreatieve neventak. Bijna de helft van deze bedrijven behoort tot de melkveehouderij. De tuinbouw is ondervertegenwoordigd. Als vergeleken wordt met alle agrarische bedrijven, dan zijn de bedrijven met recreatie iets minder vertegenwoordigd onder de kleinere bedrijven en iets meer in de middenklasse.

Bijna alle bedrijven bieden een vorm van verblijfsrecreatie aan, al dan niet in combinatie met dagrecreatie. Met name het aanbieden van kampeerplaatsen en verhuren van huisjes komt veel voor.

Op bijna alle bedrijven levert de recreatieve tak minder dan een halve arbeidsplaats op. Circa 10% van de totale arbeidsduur wordt aan agrotoerisme besteed. Hiervan komt 70% voor rekening van de vrouw; het aandeel van de man bedraagt 30%. Van de totale tijd die de vrouw in het bedrijf steekt, wordt gemiddeld 40% besteed aan recreatie. Voor de man is dit slechts 5%.

De werkzaamheden ten behoeve van de recreatietak op agrarische bedrijven vroegen in 1996/97 gemiddeld 415 uur per jaar.

Economische betekenis agrotoerisme

De gemiddelde investering per bedrijf met agrotoerisme bedraagt in 1996 circa 60.000 gulden. Dit ligt 20.000 gulden hoger ten opzichte van 1995, met name toe te schrijven aan hoge investeringen in accommodatie. Hierdoor zijn ook de afschrijvingskosten hoger, waardoor de vaste kosten gestegen zijn met 1.000 gulden tot f 7.600. De totale kosten blijven echter op gelijke hoogte, aangezien de variabele kosten met eenzelfde bedrag gedaald zijn tot f 6.000.

Per bedrijf bedroeg de gemiddelde bruto-opbrengst f 26.500, uiteenlopend van f 2.000 tot meer dan f 70.000. Ten opzichte van het vorig jaar is dit een stijging van gemiddeld f 5.000, onder meer terug te voeren op een stijging van de bezetting. De hoogste bruto-opbrengsten zijn te vinden op bedrijven met meerdere vormen van verblijfsaccommodatie en bedrijven met stalling van paarden.

De arbeidsopbrengst ligt gemiddeld op *f* 12.800. Met een arbeidsduur van 415 uur per jaar, komt het uurloon op bijna 31 gulden. Dit is bijna het dubbele van 1995.

Het gemiddelde recreatie-inkomen ligt op *f* 16.200. Dit is circa 11% van het totale gezinsinkomen. Hoewel het recreatie-inkomen ten opzichte van 1995 met circa 6.000 gulden is gestegen, is het aandeel in het totale gezinsinkomen met 6% gedaald. Voornamelijk is dit terug te voeren op het sterk toegenomen totale gezinsinkomen.

Op nationaal niveau komt de bruto-opbrengst uit op circa 59 miljoen gulden, met een spreiding tussen de 28 en 91 miljoen. Het recreatie-inkomen komt totaal neer op circa 36 miljoen gulden, met een spreiding tussen de 12 en 61 miljoen.

Doordat het aantal waarnemingen beperkt is, zijn bovengenoemde spreidingen (bij 95% zekerheid) vrij groot. Dat betekent ook dat de geconstateerde niveauverschillen ten opzichte van het voorgaande jaar meer als indicaties dan als 'harde' ontwikkelingen moeten worden geïnterpreteerd.

1. INLEIDING

1.1 Achtergrond

Zowel binnen de sector recreatie en toerisme, als in het kader van ver-brede landbouw en de discussie rond nieuwe economische dragers voor het platteland is er behoefte aan meer gegevens over agrotourisme, met name op economisch vlak. Tot op heden is weinig onderzoek verricht naar de economi-sche aspecten van recreatie en toerisme in het algemeen en agrotourisme in het bijzonder. Tegen deze achtergrond is het LEI door de Directie Groene Ruimte en Recreatie (GRR) van het Ministerie van LNV gevraagd te voorzien in deze lacune.

1.2 Afbakening

Het onderzoek omvat alleen die landbouwbedrijven die in 1996/1997 in het Bedrijven-Informatienet van het LEI zaten en die een recreatieve nevenacti-viteit uitoefenden. In het Informatienet zitten bedrijven boven een bepaalde mi-nimumomvang. De kleinste bedrijven vallen dus buiten dit onderzoek.

1.3 Probleemstelling en doelstelling

Agrotourisme is een steeds meer voorkomende neventak op agrarische bedrijven. Over deze toeristisch-recreatieve tak is echter nog weinig bekend, met name op het economisch vlak. Deze kennis is niet alleen van belang voor het algemene beleid op het gebied van recreatie en toerisme, zij is ook van belang voor het beleid ten aanzien van het platteland. Een van de onderdelen van dat beleid is het stimuleren van de noodzakelijke vernieuwing in het landelijk gebied, ook wel aangeduid als plattelandsvernieuwing. Daarbij gaat het in het bijzonder om vernieuwing die het economisch draagvlak van het landelijk ge-bied kan versterken. Een van de voorbeelden daarvan is het starten van activiteiten op het gebied van recreatie en toerisme op agrarische bedrijven. Er is nu nog onvoldoende inzicht in de mogelijkheden voor verbreding van inko-mensbronnen door agrariërs in de richting van recreatie en toerisme.

Doel van dit onderzoek is daarom meer inzicht te geven in de economi-sche betekenis van recreatie op agrarische bedrijven voor zowel het individuele bedrijf als de gehele agrarische sector. Een nevendoel is het leveren van infor-matie over het beheer van de recreatietak aan de individuele agrariërs met ver-gelijkingsmateriaal van soortgelijke bedrijven, op basis waarvan de bedrijfsvoe-ring eventueel aangepast zou kunnen worden.

1.4 Opzet van het onderzoek

In het Bedrijven-Informatienet van het LEI zitten circa 1.500 land- en tuinbouwbedrijven, die via een steekproef uit de Landbouwtelling zijn geselecteerd. In het boekjaar 1996/1997 zijn op de bedrijven die op dat moment in het Bedrijven-Informatienet zaten en recreatieactiviteiten op hun bedrijf uitoefenden, gegevens verzameld over laatstgenoemde neventak. Het betreft de verzameling van zowel economische als technische gegevens. Hierdoor is het mogelijk ook kengetallen weer te geven die vergelijking van bedrijven onderling mogelijk maakt. Doordat ook gegevens worden verzameld over de agrarische tak van het bedrijf, kan aangegeven worden welke rol de recreatietak speelt binnen het totale bedrijf. Over het jaar 1995/1996 is eenzelfde onderzoek uitgevoerd (Teeuwen, 1998). Voor berekeningswijzen wordt naar deze publicatie verwezen. Bijlage 1 bevat tabellen waarin uitkomsten van beide jaren bij elkaar staan.

1.5 Populatie

In dit onderzoek wordt onder agrotourisme verstaan: *alle vormen van recreatie en toerisme op functionerende boerderijen en tuinderijen*. Het bieden van stallingsmogelijkheden voor recreatiegoederen (in tegenstelling tot recreatiedieren) wordt niet tot agrotourisme gerekend. Het wordt niet gezien als een recreatievorm, aangezien het geen actieve betrokkenheid van de ondernemer bij de recreant en zijn activiteiten betreft. Een agrarische ondernemer die alleen stallingsmogelijkheden voor recreatiegoederen aanbiedt, wordt daarom niet als een agrotouristische ondernemer beschouwd. Indien stalling voorkomt in combinatie met andere vormen van agrotourisme, worden de kosten en opbrengsten in dit onderzoek wel toegerekend aan agrotourisme.

In het onderzoek worden functionerende boerderijen en tuinderijen opgevat als de bedrijven die zijn opgenomen in de Landbouwtelling. Hierin zijn alle land- en tuinbouwbedrijven opgenomen met een omvang van meer dan 3 nge (Nederlandse grootte-eenheid, zie bijlage 2). Een dergelijke omvang komt ongeveer overeen met twee melkkoeien of drie ha wintertarwe. Met andere woorden, alleen de zeer kleine bedrijven vallen buiten de Landbouwtelling. Over 1996, het boekjaar waarover in dit onderzoek de economische gegevens over agrotourisme vermeld worden, zijn geen aanbodgegevens van agrotourisme bekend. Hiervoor wordt teruggegrepen op de Landbouwtelling van 1997, die aangeeft dat er 2.258 bedrijven waren met agrotourisme (2,1% van het totaal aantal land- en tuinbouwbedrijven).

Het Bedrijven-Informatienet van het LEI bestaat uit een steekproef uit de bedrijven in de Landbouwtelling met een omvang van 16 tot 800 nge (de steekproefpopulatie). In 1996 waren in het Bedrijven-Informatienet 18 bedrijven met agrotourisme (zoals hiervoor omschreven) opgenomen. Het rapport is op deze groep bedrijven gebaseerd.

2. AGRARISCHE BEDRIJVEN MET RECREATIE

2.1 Inleiding

Over het jaar 1996 is van 18 bedrijven uit het Bedrijven-Informatienet van het LEI informatie verzameld over de recreatieve neventak. In 1995 is eenzelfde onderzoek uitgevoerd onder 15 bedrijven. Deze bedrijven zijn dit jaar wederom meegenomen. Daarnaast zijn er twee bedrijven bijgekomen die elk één huisje verhuren en een bedrijf dat zich richt op een minicamping en stalling van paarden/pony's.

Het betreft een klein aantal bedrijven, waardoor de uitkomsten als een indicatie gezien moeten worden. Veranderingen tussen beide jaren worden zoveel mogelijk verklaard. Door het kleine aantal bedrijven werken wijzigingen echter sterk door in de uitkomsten. In de meeste gevallen zijn veranderingen dan ook toe te schrijven aan een enkel bedrijf. In bijlage 1 is een overzicht gegeven van de diverse kengetallen voor zowel 1995 als 1996.

2.2 Agrarische achtergrond

Van de 18 bedrijven met recreatie behoort bijna de helft tot de melkveebedrijven. De overige bedrijven zijn verdeeld over de bedrijfstypen intensieve veehouderij, akkerbouw, tuinbouw en overig. In vergelijking met de bedrijfstypering van alle agrarische bedrijven blijkt de tuinbouw ondervertegenwoordigd. Laten we deze categorie buiten beschouwing, dan is de bedrijfstypeverdeling voor beide groepen vergelijkbaar.

Om de economische omvang van verschillende typen bedrijven te kunnen vergelijken wordt gebruikgemaakt van de Nederlandse grootte-eenheid (nge, zie bijlage 2). In tabel 2.1 is een vergelijking gegeven tussen de omvang van de bedrijven met recreatie en die van alle bedrijven. De bedrijven met recreatie zijn iets minder vertegenwoordigd onder de kleinere bedrijven en iets meer onder de middelgrote bedrijven.

Tabel 2.1 *Procentuele verdeling bedrijven naar omvang van de agrarische tak (in nge) in 1996*

Nge	Bedrijven met recreatie	Alle bedrijven (16-800 nge)
16 - 40	11	24
40 - 70	39	24
70 en meer	50	52
Totaal	100	100

Bron: CBS-Landbouwtelling en Bedrijven-Informatienet.

2.3 Recreatieve achtergrond

In tabel 2.2 is weergegeven op welke vormen van agrotourisme de 18 bedrijven uit het Informatienet zich richten.

Tabel 2.2 Aantal bedrijven naar type agrotourisme (N=18)

Type agrotourisme	Aantal
Verblijfsrecreatie	12
Dagrecreatie	2
Combinatie van verblijfs- en dagrecreatie	4
Totaal	18

Het overgrote deel, 16 van de 18 bedrijven, richt zich in ieder geval op een vorm van verblijfsrecreatie, waarvan 12 agrarische bedrijven met een (mini)camping.

Als vorm van verblijfsrecreatie komt het aanbieden van toeristische plaatsen en seizoenplaatsen het meest voor bij de onderzochte boeren. Ook het verhuren van huisjes komt nog bij een redelijk aantal boeren voor. Vormen van dagrecreatie/restauratie/dienstverlening zijn vrij divers, waarbij er geen bepaalde activiteit uitspringt.

Ten aanzien van de kampeerplaatsen is gekeken naar de bezetting. De nettobezetting (gebaseerd op de openstellingsduur) van de seizoenplaatsen is zeer hoog in het jaar 1996, meer dan 80%. De nettobezetting van de toerplaatsen ligt gemiddeld rond de 30%, per bedrijf sterk uiteenlopend van 10% tot meer dan 75%.

2.4 Arbeidsbezetting

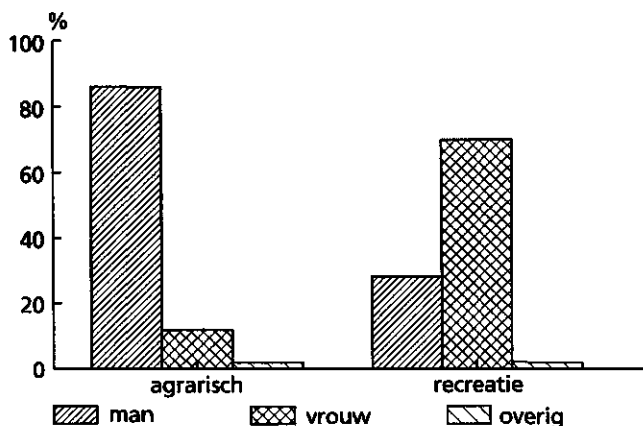
Aan de hand van het aantal volwaardige arbeidskrachten (VAK's) is de arbeidsbezetting tot uitdrukking gebracht. Een VAK komt overeen met een persoon die fulltime werkt (zie bijlage 2). Op vrijwel alle bedrijven levert de recreietak minder dan een halve arbeidsplaats op. De agrarische tak biedt werk van een halve tot twee arbeidskrachten.

2.5 Arbeidsuren en -verdeling

Arbeidsverdeling

Van de totale arbeid op bedrijven met recreatie werd in 1996 86% verricht door het gezin, wat ongeveer gelijk is aan 1995. Aan de recreatieve neventak wordt circa 10% van de uren besteed.

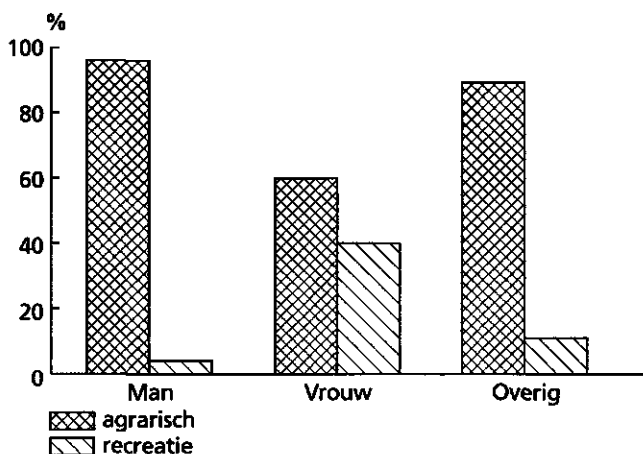
Van de totale arbeidstijd voor recreatie komt 70% voor rekening van de vrouw en draagt de man bijna 30% hieraan bij. Figuur 2.1 geeft aan hoe de werkzaamheden voor het agrarisch gedeelte en het recreatieve gedeelte van het bedrijf verdeeld zijn over de gezinsleden.

Figuur 2.1 Aandeel van de man, de vrouw en overige gezinsleden in de agrarische en recreatieve werkzaamheden

In de meeste gevallen steken zowel de man als de vrouw tijd in de recreatieve neventak. In drie gevallen komt agrotourisme alleen op de vrouw neer en in evenveel gevallen alleen op de man.

Op 70% van de bedrijven werkt de vrouw mee. In een derde van de gevallen steekt zij alleen tijd in de recreatietak, in de overige gevallen in zowel het agrarisch bedrijf als de recreatietak. De agrarische tak neemt dan vrijwel altijd de meeste tijd in. Van de totale arbeidstijd die de vrouw in het bedrijf steekt, wordt gemiddeld 40% besteed aan agrotourisme (figuur 2.2). Voor de man komt dit neer op slechts 5%. De rest van de tijd wordt in de agrarische tak gestoken.

Figuur 2.2 Verdeling van de arbeidstijd van de man, de vrouw en overige gezinsleden naar agrarische en recreatieve werkzaamheden

Recreatief deel

Het gemiddeld aantal uren dat aan de recreatietak is besteed komt in 1996 uit op 415 uur (tabel 2.3). Dat is 65 uur minder dan in 1995. Per bedrijf loopt de arbeidsduur voor recreatie uiteen van nauwelijks extra inspanningen (enkele bedrijven met stalling paarden, pension of jaarplaatsen) tot circa 1.100 uur per jaar.

Tabel 2.3 *Gemiddelde arbeidstijd in uren ten behoeve van recreatie naar arbeidskrachten, 1996*

Gezin	Totaal
Man	117
Vrouw	290
Overige gezinsleden	8
Alle	415

De daling ten opzichte van 1995 wordt voornamelijk veroorzaakt doordat twee bedrijven die er in 1996 bij zijn gekomen ieder één huisje verhuren, wat weinig arbeid kost. Van de 15 bedrijven die vorig jaar al in de inventarisatie zaten, hebben er vijf minder tijd in de recreatietak gestoken. Bij in ieder geval twee bedrijven komt dit doordat in 1995 gewerkt is aan onder andere riolering en de ombouw van een stal tot groepsaccommodatie. De uren die hierin gestoken zijn, vallen in 1996 weg.

Van de uren die in de recreatietak zijn gestoken, is het aandeel van de man ten opzichte van 1995 minder geworden. Dit kan sterk samenhangen met de hierboven genoemde werkzaamheden. Daarnaast is ook bij een aantal bedrijven de arbeidsverdeling veranderd, waarbij de man minder en de vrouw meer tijd aan de recreatietak is gaan besteden. Verder is van de drie bedrijven die in 1996 erbij gekomen zijn 75% van de arbeid door de vrouw verricht. Dit heeft invloed op de verhouding van het aantal gewerkte recreatie-uren tussen man en vrouw.

2.6 Conclusies

Het overgrote deel van de bedrijven richt zich op verblijfsrecreatie, waarbij de minicamping het meest voorkomt.

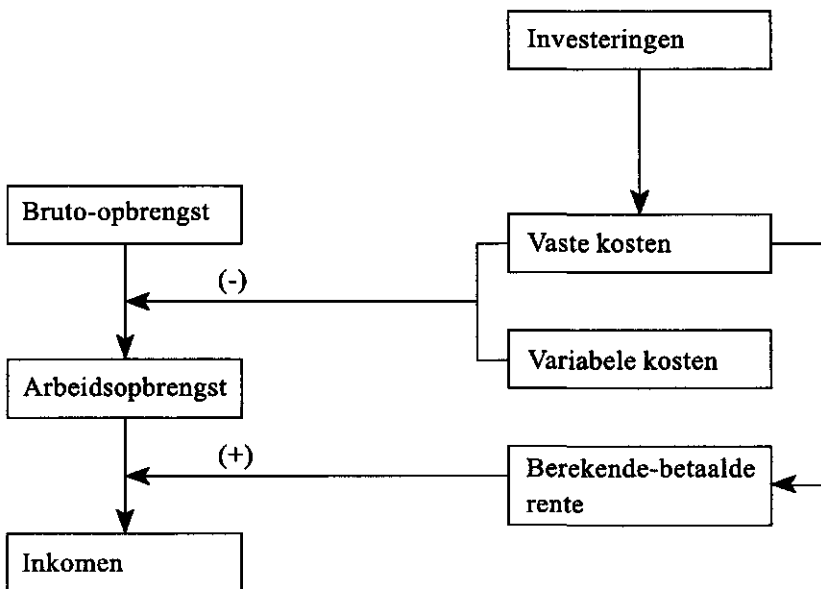
De vrouw neemt het grootste gedeelte van de totale arbeidstijd voor recreatie voor haar rekening. De man draagt hieraan circa 30% bij. Gemiddeld steken beiden echter meer tijd in het agrarisch gedeelte van het bedrijf dan in de recreatietak, waarvan de man zelfs circa 95%.

Ten opzichte van 1995 is het aantal uren dat in de recreatie is gestoken sterk afgenomen, wat geheel op het aandeel van de man is terug te voeren. Voornaamste reden is het afronden van bouwwerkzaamheden voor de verbetering van de recreatieve neventak.

3. ECONOMISCHE BETEKENIS

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de bedrijfseconomische aspecten van agrotourisme. Er wordt ingegaan op de investeringen en de diverse kosten- en opbrengstenposten. De arbeidsopbrengst is het verschil tussen de opbrengsten en kosten, exclusief de arbeidskosten. Het inkomen uit de recreatie is de arbeidsopbrengst vermeerderd met het saldo van de berekende en betaalde rente. In figuur 3.1 zijn de relaties tussen de diverse begrippen weergegeven. In de paragrafen 3.2 tot en met 3.6 worden de verschillende onderdelen uit het figuur verder uitgewerkt. Tot slot wordt in paragraaf 3.7 een schatting gemaakt van inkomen uit agrotourisme op nationaal niveau. Bijlage 1 geeft een overzicht van de economische kengetallen voor zowel 1995 als 1996.

Figuur 3.1 De relaties tussen kosten, opbrengsten en inkomen

3.2 Investerings

De investeringen geven aan welke financiële inspanningen gedaan zijn voor de recreatieve neventak. Het betreft hier het totaal aan investeringen dat gedaan is vanaf het opstarten van de recreatieve neventak. Op basis van de in-

vesteringen worden de vaste kosten zoals afschrijving en rente berekend. Zijn de investeringen zowel voor de agrarische tak als de recreatieve tak gedaan (bijvoorbeeld een bestaand bedrijfsgebouw waar sanitaire voorzieningen in aangebracht zijn), dan is getracht de investeringen naar redelijkheid te verdelen.

Tabel 3.1 Gemiddelde investering naar onderscheiden investeringscategorieën, in gulden en procenten in 1996

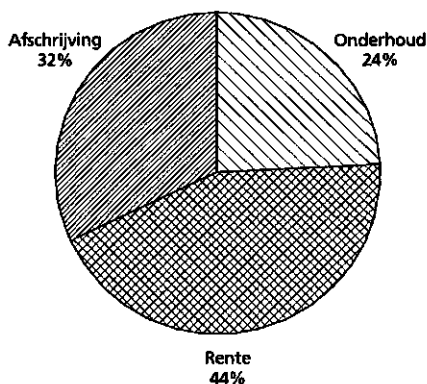
Investeringscategorie	Gulden	Procent
Sanitair	9.300	15
Nutsvoorzieningen	650	1
Accommodatie	39.400	65
Stalling	1.400	2
Terrein	250	1
Overig	9.400	16
Totaal	60.400	100

Ten opzichte van 1995 is de gemiddelde investering toegenomen van 40.000 tot circa 60.000 gulden per bedrijf. Dit is met name toe te schrijven aan een zeer hoge investering in accommodatie van één van de nieuwe bedrijven. Daarnaast is bij een bedrijf een ligboxstal omgebouwd tot groepsaccommodatie. Ook hieraan is de toename van de investeringen te wijten. Tevens is daarmee de nadruk binnen de typen investeringen nog sterker dan vorig jaar komen te liggen op de accommodatie.

3.3 Kosten

Vaste kosten

De vaste kosten zijn op te splitsen naar afschrijving, rente en onderhoud. De gemiddelde vaste kosten per bedrijf in 1996 bedragen ruim f 7.600, met als grootste kostenpost de rentekosten (figuur 3.2).

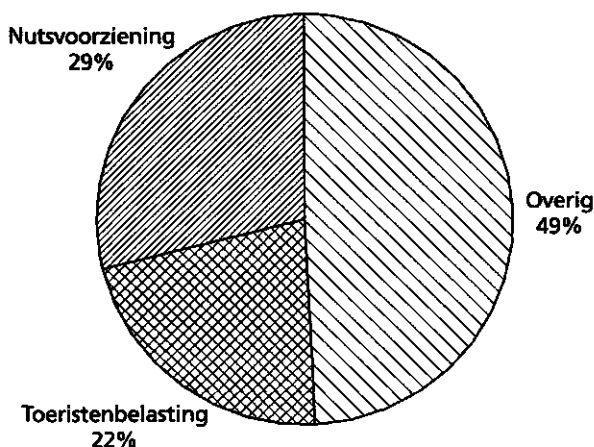

Figuur 3.2 Verdeling vaste kosten naar kostensoort

Ten opzichte van 1995 zijn de vaste kosten per bedrijf met ruim f 1.000 toegenomen. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan de toename van de afschrijving. Dit is een logisch gevolg vanwege de toename in investeringen in accommodatie.

Variabele kosten

De variabele kosten per bedrijf in 1996 komen neer op gemiddeld f 6.000. Ten opzichte van 1995 is hier juist sprake van een daling van f 1.000, veroorzaakt door een zeer sterke daling in de post 'overige algemene kosten'. Daarnaast is echter wel een stijging te zien in de kosten voor materiaal, nutsvoorzieningen en de post toeristenbelasting. Figuur 3.3 geeft de verdeling naar belangrijkste variabele kostenposten weer.

Figuur 3.3 Verdeling variabele kosten naar kostensoort

Totaal kwamen de kosten voor agrotourisme in 1996 uit op gemiddeld f 13.600, vrijwel gelijk aan 1995.

3.4 Bruto-opbrengst

In 1996 bedroeg de gemiddelde bruto-opbrengst uit recreatie per bedrijf f 26.500, uiteenlopend van f 2.000 tot meer dan f 70.000. Tabel 3.2 geeft weer hoe de bedrijven verdeeld zijn naar hoogte van de opbrengsten.

Tabel 3.2 Verdeling bedrijven naar bruto-opbrengst

Bruto-opbrengst in gulden	Aantal	Procent
Tot 5.000	4	22
5.000 - 15.000	3	17
15.000 - 25.000	4	22
25.000 - 50.000	4	22
50.000 en meer	3	17
Totaal	18	100

Ten opzichte van 1995 is de bruto-opbrengst gestegen met circa f 5.000. In een aantal gevallen was de omzetstijging een gevolg van een forse verhoging van de bezetting. Dit kan terug te voeren zijn op het feit dat in 1996 een recordaantal lange vakanties in Nederland doorgebracht werden. Ook de korte vakanties zaten in de lift (CBS, 1997). Het uitzonderlijke mooie weer in de twee voorgaande zomers heeft wellicht meer vakantiegangers in eigen land gehouden. Bovendien bleef men ook in de winterperiode meer in Nederland en ging men er vaker voor een paar dagen op uit. Het is niet onwaarschijnlijk dat ook het agrotourisme hiervan geprofiteerd heeft.

De hoogste bruto-opbrengsten zijn te vinden op bedrijven met meerdere vormen van verblijfsrecreatie. Ook het stallen van paarden (anders dan manege) levert hoge opbrengsten op.

3.5 Arbeidsopbrengst

De arbeidsopbrengst uit recreatie is gelijk aan de bruto-inkomsten na aftrek van de vaste en variabele kosten (m.u.v. arbeidskosten). Tabel 3.3 geeft aan hoe de bedrijven met agrotourisme het er in 1996 hebben afgebracht.

Tabel 3.3 Verdeling bedrijven naar arbeidsopbrengst

Arbeidsopbrengst in gulden	Aantal	Procent
Negatief	1	6
0 - 5.000	8	44
5.000 - 15.000	4	22
15.000 - 25.000	2	11
25.000 >	3	17
Totaal	18	100

De helft van de bedrijven heeft een arbeidsopbrengst van meer dan f 5.000, waarvan een derde zelfs meer dan f 25.000. De gemiddelde arbeidsopbrengst komt neer op f 12.800. Dit ligt bijna f 5.000 hoger dan in 1995, toe te schrijven aan de hogere bruto-opbrengsten in 1996.

De bedrijven met de hoogste bruto-opbrengsten blijken veelal ook de hoogste kosten te hebben, maar desondanks ook de hoogste arbeidsopbrengst. Het betreft dus met name bedrijven met diverse vormen van verblijf en stalling van paarden.

De arbeidsopbrengst is de vergoeding voor de arbeid die in de recreatietak is gestoken. Uitgaande van het gemiddeld aantal van 415 gewerkte uren komt dit neer op een uurloon van bijna 31 gulden. Dit is bijna het dubbele van de uurinkomsten van 1995.

3.6 Aandeel in gezinsinkomen

Het inkomen uit de recreatie bestaat uit de arbeidsopbrengst (zie paragraaf 3.5), vermeerderd met het saldo van berekende en betaalde rente. Dit recreatie-inkomen wordt vergeleken met het totale gezinsinkomen, zodat een indruk gegeven kan worden van het belang van deze nevenactiviteit voor het gehele bedrijf.

Het gemiddelde recreatie-inkomen komt uit op gemiddeld f 16.200. Dit is circa 11% van het totale gezinsinkomen. Hoewel het recreatie-inkomen ten opzichte van 1995 met ruim 5.000 gulden is gestegen, is het aandeel in het totale gezinsinkomen met 6% gedaald. Het blijkt dat het gezinsinkomen voor de bedrijven met agrotourisme tussen 1995 en 1996 zeer sterk is toegenomen. Het belang van het recreatie-inkomen is relatief minder geworden. Per bedrijf varieert dit belang echter, van bijna geen substantieel deel binnen het totale gezinsinkomen tot meer dan de helft.

3.7 Nationaal-economische betekenis agrotourisme

Om een indicatie te geven van de nationaal-economische betekenis van agrotourisme, zijn enkele uitkomsten opgehoogd naar het totaal aantal bedrijven met agrotourisme in Nederland (bijlage 3). Uitgaande van een gemiddelde bruto-opbrengst van f 26.500 en minimaal 2.258 bedrijven met agrotourisme¹ bedraagt de totale bruto-opbrengst uit agrotourisme in Nederland circa 59 miljoen gulden. De spreiding van de bruto-opbrengst ligt tussen de 28 en 91 miljoen. Het recreatie-inkomen komt bij een gemiddelde van f 16.200 op nationaal niveau uit op circa 36 miljoen, met een spreiding tussen de 12 en 61 miljoen. De ruime spreiding wordt veroorzaakt door het geringe aantal bedrijven (18) en een grote spreiding in uitkomsten van deze bedrijven.

3.8 Conclusies

De gemiddelde investering in de recreatietak is ten opzichte van 1995 gestegen met 20.000 gulden tot circa f 60.400, met name toe te schrijven aan hoge investeringen in accommodatie. Hierdoor zijn ook de afschrijvingskosten hoger, waardoor de vaste kosten gestegen zijn met 1.000 gulden tot f 7.600. De totale kosten blijven echter op gelijke hoogte, aangezien de variabele kosten met eenzelfde bedrag gedaald zijn tot f 6.000.

Per bedrijf bedroeg de gemiddelde bruto-opbrengst f 26.500, uiteenlopend van f 2.000 tot meer dan f 70.000. Ten opzichte van het vorig jaar is dit

¹ 'Aanbod agrotourisme in Nederland'; publ. 2.210; LEI-DLO

een stijging van gemiddeld f 5.000, onder meer terug te voeren op een stijging van de bezetting. De hoogste bruto-opbrengsten zijn te vinden op bedrijven met meerdere vormen van verblijfsaccommodatie en bedrijven met stalling van paarden.

De arbeidsopbrengst ligt gemiddeld op f 12.800. Met een arbeidsduur van 415 uur per jaar, komt het uurloon op bijna 31 gulden. Dit is bijna het dubbele van 1995.

Het gemiddelde recreatie-inkomen ligt op f 16.200. Dit is circa 11% van het totale gezinsinkomen. Hoewel het recreatie-inkomen ten opzichte van 1995 met circa 6.000 gulden is gestegen, is het aandeel in het totale gezinsinkomen met 6% gedaald. Dit is terug te voeren op het sterk toegenomen totale gezinsinkomen.

Op nationaal niveau komt de bruto-opbrengst uit op circa 59 miljoen gulden en het recreatie-inkomen op circa 36 miljoen gulden.

LITERATUUR

CBS (1997)

Vakanties van Nederlanders 1996; Centraal Bureau voor de Statistiek;
Voorburg/Heerlen

Koullil, M.C.C. van, J.L. Teeuwen en M.J. Voskuilen

Aanbod van agrotourisme in Nederland; Landbouw-Economisch Instituut;
Den Haag; publicatie 2.210

Teeuwen, J.L. en M.J. Voskuilen

Agrotourisme; Goed boeren of niet?; Landbouw-Economisch Instituut;
Den Haag; publicatie 2.209

BIJLAGEN

Bijlage 1 Kengetallen agrotourisme 1995 en 1996

1995: N=15

1996: N=18

Tabel B1.1 Gemiddelde arbeidstijd in uren ten behoeve van recreatie, naar arbeidskrachten voor 1995 en 1996

	1995	1996
Man	168	117
Vrouw	292	290
Overig	7	8
Totaal	470	415

Tabel B1.2 Verdeling recreatie-uren naar arbeidskrachten, in % voor 1995 en 1996

	1995	1996
Man	36	28
Vrouw	63	70
Overig	1	2
Totaal	100	100

Tabel B1.3 Verdeling arbeidstijd arbeidskrachten naar agrarisch deel en recreatie-deel, in % voor 1995 en 1996

	Man		Vrouw		Overig	
	1995	1996	1995	1996	1995	1996
Agrarisch	95	96	58	60	94	89
Recreatie	5	4	42	40	6	11
Totaal	100	100	100	100	100	100

Tabel B1.4 Economische kengetallen voor 1995 en 1996, gemiddeld in gulden

	1995	1996
Investerings	40.000	60.400
Vaste kosten	6.400	7.600
Variabele kosten	7.000	6.000
Bruto-opbrengst	21.400	26.500
Arbeidsopbrengst	8.000	12.800
Recreatie-inkomen	10.900	16.200

Bijlage 2 Begrippenlijst

Nederlandse Grootte-Eenheid (Nge)

De productieomvang van de bedrijven en van de verschillende productierichtingen is uitgedrukt in nge. De nge is een gestandaardiseerde maatstaf voor de economische omvang van agrarische bedrijven. De nge is gebaseerd op de saldi per diersoort en per hectare gewas. Met de nge kunnen de verschillende onderdelen (dieren, gewassen) van een bedrijf onder één noemer gebracht worden. Dit biedt de mogelijkheid om de omvang van verschillende typen bedrijven te vergelijken.

Volwaardige Arbeidskracht (VAK)

Een volwassen arbeidskracht, die het gehele jaar volledig voor het bedrijf beschikbaar is geweest, wordt ongeacht of hij nu veel of weinig uren heeft gewerkt, op 1 VAK gesteld. Het aantal VAK's van de niet-volledig meewerkende gezinsleden is aangepast aan de leeftijd en het aantal gewerkte uren van de betrokkenen.

Bijlage 3 Schatting bruto-opbrengst en inkomen agrotourisme

Met behulp van een steekproef kunnen schattingen worden gemaakt van eigenschappen van de populatie (de bedrijven met agrotourisme). De formule voor het schattingsinterval van het gemiddelde van de populatie met een onbekende standaardafwijking luidt:

$$\bar{x} \pm t * s/\sqrt{n-1}$$

\bar{x} = gemiddelde van de steekproef

s = standaardafwijking van de steekproef

n = aantal steekproefbedrijven (18)

t = toetsingsgrootte voor de t-toets. Deze is afhankelijk van het aantal vrijheidsgraden (=n-1=17) en de gewenste betrouwbaarheid van het schattingsinterval. Bij een betrouwbaarheid van 95% is t 2,110 en bij 80% is t 1,333.

De gemiddelden (\bar{x}) en de standaardafwijkingen (s) voor de bruto-opbrengst uit recreatie en het inkomen uit recreatie van de steekproefbedrijven zijn opgenomen in tabel B4.1. Met behulp van de formule kunnen nu de schattingsintervallen voor de gemiddelde en totale bruto-opbrengst en het gemiddelde en totale inkomen van de recreatietak voor alle bedrijven met agrotourisme worden berekend. Deze zijn vermeld in tabel B4.2.

Tabel B4.1 Gemiddelde bruto-opbrengst, inkomen en standaardafwijkingen voor de steekproefbedrijven in gulden

Resultaat	Gemiddelde steekproef (\bar{x})	Standaardafwijking steekproef (s)
Bruto-opbrengst	26.500	27.300
Inkomen	16.200	21.200

De werkelijke gemiddelde bruto-opbrengst uit recreatie ligt met een betrouwbaarheid van 95% tussen 12.500 en 40.400 gulden. De totale bruto-opbrengst voor de 2.258 bedrijven met agrotourisme ligt bij deze betrouwbaarheid tussen 28 en 91 miljoen gulden. Het gemiddelde inkomen uit recreatie ligt tussen 5.300 en 27.000 gulden, en het totale inkomen tussen 12 en 61 miljoen gulden (tabel B4.2), met een betrouwbaarheid van 95%.

Deze erg ruime schattingsintervallen worden veroorzaakt door de enorme spreiding in de steekproefuitkomsten (standaardafwijking voor het inkomen is 21.200 bij een gemiddelde van 16.200), en de geringe omvang van de steekproef. Een kleiner schattingsinterval, ofwel een nauwkeuriger uitspraak is in de eerste plaats mogelijk door de steekproef te vergroten. Een andere mogelijkheid voor een nauwkeuriger uitspraak is genoeg nemen met een lagere betrouwbaarheid van de uitspraak. Bij een betrouwbaarheid van 80% ligt het schattingsinterval voor het gemiddelde inkomen uit recreatie tussen 9.300 en 23.000 gulden; voor het totale inkomen uit recreatie ligt dat tussen 22 miljoen en 52 miljoen gulden (tabel B4.2).

Tabel B4.2 *Schattingsintervallen gemiddelde en totale bruto-opbrengst en inkomen uit recreatie van alle bedrijven met agrotourisme (2.258) bij verschillende betrouwbaarheden*

Resultaat mln gld	Gemiddeld in gld	Totaal in
Betrouwbaarheid 95%:		
- bruto-opbrengst	12.500 - 40.400	28 - 91
- inkomen	5.300 - 27.000	12 - 61
Betrouwbaarheid 80%:		
- bruto-opbrengst	17.600 - 35.300	40 - 80
- inkomen	9.300 - 23.000	22 - 52

Om een nauwkeuriger uitspraak te kunnen doen met een grote mate van betrouwbaarheid, is dus een grotere steekproef nodig. Als theoretisch voorbeeld wordt uitgegaan van een steekproef van 100 bedrijven met eenzelfde gemiddelde inkomen (16.200) en standaardafwijking van het inkomen (21.200) als de 18 bedrijven. In dit geval ligt de schatting voor het gemiddelde inkomen van de populatie met een betrouwbaarheid van 95% tussen 11.900 en 20.400 gulden, en die voor het totale inkomen tussen 27 en 46 miljoen gulden. De nauwkeurigheid kan verder worden vergroot door een gestratificeerde steekproef te trekken uit de populatie. Hierbij wordt de populatie verdeeld in groepen (strata) die min of meer homogeen zijn. Door per groep (stratum) een afzonderlijke steekproef te trekken, kunnen schattingen van gemiddelden van de populatie een grotere nauwkeurigheid krijgen dan bij een niet-gestratificeerde steekproef van dezelfde omvang.